

Oponentský posudek k disertační práci Mgr. Věry Vojtíškové „Magický realismus v perské a saúdské próze“

Vedoucí práce: Doc. PhDr. František Ondráš, Ph.D.

Oponent: PhDr. Iva Lišková, Ph.D.

Autorka se ve své disertační práci zabývá dvěma romány, a to sice románem *Sídí Waḥdáno* saúdskoarabské spisovatelky Radži 'Álim a románem *Zanán bedún-e mardán* (Ženy bez mužů) íránské autorky Šahrnúš Pársípúr.

Již samotný výběr tématu se jeví být velmi přínosným, a to i v kontextu současné mezinárodní situace, kdy nemuslimský svět je v souvislosti s rozmachem islamistického terorismu stavěn před otázkou, zda islám je vskutku militantním náboženstvím, či zda se jedná pouze o jeho zneužití, dezinterpretaci jeho myšlenek. Autorky obou interpretovaných románů pocházejí ze zemí, jejichž režim se, na rozdíl od ostatních muslimských zemí, skutečně opírá o muslimské duchovní a o islámské právo šarí'a, ať už se jedná o ší'itský Írán či sunnitskou Saúdskou Arábii. Navíc Radža al-'Álim se podle interpretace Věry Vojtíškové ve svém románu *Sídí Waḥdáno* kriticky (ač ne explicitně) vymezuje proti saúdskému oficiálnímu islámskému směru, wahhábismu, který je velmi militantní ideologií, která jakožto jeden z hlavních myšlenkových zdrojů stojí za mnohými současnými islamistickými teroristickými skupinami. Je příznačné, že obě autorky nemohou svá díla svobodně uveřejňovat ve svých zemích. Literární kritika v obou zmiňovaných zemích, jak píše i autorka práce, bývá k ženským autorkám často buď nevšímavá či zaujímá a priori negativní postoj, což je dle mého názoru jeden z důvodů, proč je dobré se takovými autorkami zabývat, odhalovat to, co mají jejich díla společného se světovou literaturou, ale zabývat se také jejich osobitostí, inspirací, v nichž se odráží svébytná kultura, s níž mají autorky osobní, intimní zkušenost. Z čistě literárněvědného hlediska se jedná o originální, původní studii, která má velký přínos nejen v měřítku českých blízkovýchodních studií, nýbrž i z pohledu světové literární vědy.

Doktorandka nejprve shrnuje historicko-společenský kontext Íránu a Saúdské Arábie, přičemž se soustřeďuje především na postavení žen v těchto konzervativních muslimských režimech, neboť právě mizogynní přístup společnosti v obou zemích, genderová diskriminace, nucené „mlčení“ žen ve společnosti se stávají jedním ze základních stavebních prvků interpretovaných románů.

Klíčovou částí vzhledem k vytyčenému tématu, danému i samotným názvem práce, je druhá kapitola, která se nejprve zabývá teoretickými východisky magického realismu, načež doktorandka přechází k interpretaci výše zmíněných románů z pohledu tohoto uměleckého směru. Velmi zdařile se zde vyrovnává s poměrně velkou teoretickou roztržitostí ve stanovení základních rysů magického realismu. Autorka práce pak vychází z předpokladu, že tento směr není omezen pouze na postkoloniální země, především na Latinskou Ameriku, s níž je tradičně spojován, nýbrž je přenositelný kamkoli jinam. Uvádí zde, jak ona sama

chápe magický realismus, jaké hranice mu klade v této své práci, když říká mj.: „Pro autorku disertační práce magický realismus představuje (nejen narativní) strategii přežití násilí ať už jednotlivců, nebo skupin.“ (s. 55) Velké rozpětí rysů, které jsou společné pro magický realismus, dávají Věře Vojtíškové možnost porovnat dva výše jmenované romány, které ač jsou z mnoha hledisek velmi odlišné (jazykový styl, osudy jejich protagonistů, přístup k tradicím, rozdílná role folkloru...), vykazují znaky magického realismu (autorka se opírá o teoretické pojetí Wendy B. Faris).

Ve třetí části práce nazvané „Subverze genderových stereotypů“ nabízí autorka další úhel pohledu na předkládané romány, a to z hlediska feministické literární teorie, přičemž, jak podotýká již v podkapitole 1.2 „Společenské postavení žen v Íránu a Saúdské Arábii“, naprostá většina muslimských autorek, s výjimkou sekularisticky zaměřených, se od feminismu distancuje. Jistě by se zde nabízela možnost hlubší interpretace obou románů z pohledu „islámského feminismu“, ve stopách velkých průkopnic tohoto směru, které hovoří o skutečném islámu, předávaném „babičkami“, který se naprosto liší od oficiálního islámu, který je konstruktem muslimských duchovních (Fatma Mernisi, Leila Ahmad, Nawal as-Sa'dawi).

Poslední, čtvrtá část této disertační práce „Topos posvátného místa a místa s tajemstvím“ pracuje především se symbolikou „zahrady“, jakožto místa s tajemstvím a zejména metaforou ráje a „zahradníka“, ve kterém lze odhalit jeho Božskou podstatu. Tyto symboly a jakési „zbožštění“ přírody, které Věra Vojtíšková dokládá především v interpretovaném románu Šahrnůš Pársípúr, jasně ukazuje na silnou inspiraci islámskou mystikou (súfismem) a bylo by zde jistě možné najít obdobné motivy v dílech jak klasické, tak i současné arabské a perské literatury. Doktorandka zde jako teoretické východisko využívá mj. práce filozofa Gastona Bachelarda *Poetika prostoru*, která ač nepatří mezi ty nejmodernější, stále si uchovává svou platnost a podnětnost při interpretaci textů.

Oba romány jsou ze sémantického hlediska velice složité, jak vyplývá i ze samotné povahy magického realismu, mísí se v nich reálné s fantastickým, jsou plné nejednoznačné symboliky. Je možné si při jejich četbě klást velké množství otázek, které by se mohly stát podnětem k diskusi o této práci. Mimo jiné se zde dostáváme k otázce, kde začínají a kde končí hranice magického realismu, když mnohé z jeho rysů logicky jsou, společné pro různé umělecké směry. Je možno se ptát, nakolik silný vliv klasické arabské kultury, a sice tradičního vypravěčství inspirující se Tisícem a jednou nocí, silný vliv súfismu, především v díle saúdské autorky, vzdalují toto dílo většinovému chápání magického realismu, jak ho známe především z děl asi nejznámějšího autora tohoto směru Gabriela Garcíi Márqueze, a to i přes vcelku přesvědčivou argumentaci doktorandky. Tato nejednoznačnost při interpretaci uvedeného románu jakožto díla magického realismu, je dle mého názoru podpořeno také skutečností, že v románu Radžá 'Álim je reálný svět sice jasně dán geograficky, avšak jeho propojení s určitým historickým momentem není jasně zřetelné.

Pokud se týče velké rozdílnosti jazykového stylu obou vybraných děl, bylo by možno zamyslet se obecně nad otázkou jazykového stylu literárních útvarů psaných arabsky a persky, a to z hlediska historického, a především pak s ohledem na moderní a současná díla.

Je možné vidět zde i paralelu ve srovnání současných děl psaných arabskými autory v arabštině a např. francouzsky píšícími severoafrickými autory.

Velmi zajímavá se mi zdá také úvaha doktorandky, kdo má být recipientem obou románů, pro jaké čtenáře vlastně obě autorky píše, což souvisí i s obviňováním některých autorů řazených také k magickému realismu (příkladem za všechny může být Salman Rushdi), že píše z ohledem na komerční úspěch na Západě, vybírají si proto „lábivá“, často skandální témata. Pravdou je, že také v překladech arabských a především severoafrických autorů (často píšících jiným jazykem než arabštinou, většinou francouzsky) do češtiny se často vyskytují skandální témata, spojená např. se sexuální tematikou, někdy i sexuálními deviacemi (pedofilie, zoofilie apod.), např. v dílech Hafide Bouazzy, Tahara Ben Jellouna, Amina Zaouiho aj. Do jaké míry je tato skutečnost ovlivněna zacílením na zamýšleného recipienta?

Tím, že se doktorandka dívala na uvedené dva romány díla z několika úhlů, a to z hlediska příslušnosti k magickému realismu, genderového pohledu a interpretace topoi, došlo k roztříštění tématu a je možno říci, že některé pasáže by si zasluhovaly podrobnější interpretaci i argumentaci. Týká se to dle mého názoru především pasáží interpretujících text ve světle magického realismu, kde by přeložené ukázky mohly být hlouběji analyzovány a jasněji interpretovány v souladu s různými pohledy na tento umělecký směr tak, jak je autorka disertační práce načrtla v teoretické části druhé kapitoly. Snaha o pohled z různých hledisek vedla doktorandku také k určitému rozmělnění tématu a následné nepřehlednosti v ději obou románů, a to hlavně pro čtenáře, který tyto romány celé nečetl.

V každém případě práce po obsahové stránce nabízí mnoho podnětných myšlenek, Věra Vojtíšková se drží tématu, který si ve své práci vytyčila, logicky argumentuje, aby dovedla své premisy. Navíc je třeba ocenit, že prostudovala a pro svou práci využila literárně teoretické práce v několika jazycích a úspěšně se zhostila nelehkého úkolu interpretace významově nejednoznačných textů ve dvou různých orientálních jazycích.

Autorka disertační práce si také velmi dobře poradila i s formální stránkou disertační práce. Použila přehledné a logické členění kapitol, postupovala od zařazení autorek do určitého geografického, historického a společenského kontextu, přes literárně teoretické vymezení své práce až po samotnou interpretaci vybraných románů. V samém úvodu se velmi pečlivě vyrovnává s úskalími přepisu arabských a perských fonémů, a ve své práci se tohoto přesného přepisu také drží. Velkým plusem této disertační práce jsou i velice zdařilé a literárně velmi propracované překlady ukázek z obou interpretovaných románů.

Závěrem nutno konstatovat, že jak vyplývá z výše uvedeného, splňuje tato práce obsahové i formální požadavky kladené na disertační práci, proto tuto práci doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikaci „prospěla“.

12. 8. 2016

PhDr. Iva Lišková, Ph.D.

